

תקציר

הזאת מי חטאת לפני כניסה למקדש: מנהג מימי הבית השני ושקיעיו בספרות חז"ל

מאת

הלל בייטנר

פילון האלכסנדרוני תיאר בכתביו באופן מפורש מנהג של הזאת מי חטאת (מים עם אפר פרה אדומה) על כל אדם שרצה להיכנס למקדש ואפילו הוא טהור לגמרי. מנהג זה מנוגד לכאורה לחוק המקראי ולהלכה החז"לית, הגורסים כי מי חטאת משמשים לטהרה מטומאת מת בלבד. לכן דחו החוקרים בדרך כלל את עדותו של פילון וטענו – כל אחד בדרכו – כי שורשה בנקודת מבט צרה של יהודי אלכסנדרוני, שאינה משקפת את ההלכה שרווחה בארץ ישראל בזמנו. עם זאת מקורות מספרות חז"ל ומספרות נוצרית קדומה עשויים לתמוך בעדותו של פילון וללמד כי אכן היה זה מנהג רווח. רוב המקורות נדונו במחקר בהקשרים שונים, אך משקלם המצטבר לא הוכר עד כה. מתברר כי זכרו של מנהג זה, שדומה מאוד לפרקטיקות טהרה בכניסה אל מקומות קדושים בעולם ההלניסטי, טושטש במהלך תקופת התנאים. החכמים שבו אל הדגם המקראי הרווח, שעל פיו פעולת טהרה מתבצעת אך ורק בעקבות חשיפה למקור טומאה, ולכן פירשו מחדש את העדויות על שימוש בטהרה לצורך מעבר אל הקודש, והסבירו אותה כנובעת מחשיפה אפשרית למקור טומאה.

Dr. Hallel Baitner, Oxford Centre for Hebrew and Jewish Studies, Clarendon Institute,
Walton St, Oxford OX1 2HG, UK
hallel.baitner@orinst.ox.ac.uk